

Zene, színház és élmények – avagy zenés színházi leisure

Music, theater and experience – or music(al) theater leisure

ÖSSZEFOGLALÁS:

A zenés színház a szellemi rekreáció szó-
rakoztatási funkciót betöltő egyik alterü-
lete. Már a 19. századi Magyarországon is
megjelent a műfaj. Jelentős reprezentánsai
voltak például a fővárosban az orfeumok
(mint a Budapesti Operettszínház elődje,
a Somossy Orfeum 1894-től). Ezek mellett
már 1840-től a Nemzeti Színház (1837-
1840 között Pesti Magyar Színház), 1875-
től a Népszínház, illetve 1884-től a Magyar
Állami Operaház is kínált ilyen előadásokat.
Az építészetileg is remekül kialakított
épületek jelentős része a híres bécsi épí-

tézpáros, Fellner és Helmer nevéhez fűző-
dik, ám Ybl Miklós operaház-kialakítása is
kimagasló. Épületséták során is megismer-
hetjük ezeket. A 20-21. századra szélesebb
körben megjelent a zenés műfaj a prózai
színházak repertoárjában, vidéken is, vala-
mint a szabadtéri létesítményekben.

Jelen tanulmány a három, zenével gaz-
dagon átszőtt színházi műfaj sajátosságai
mellett törekszik a szellemi/intellektuális/
mentális rekreációs hatásokat is bemutatni,
hiszen ezen művek megtekintése is élményt,
flow-közeli állapotot hozhat létre.

Kulcsszavak: szellemi rekreáció, leisure,
zene, színház

ABSTRACT:

Musical theater is one of the subfields
of mental or intellectual recreation that
fulfills an entertainment function. The
genre appeared already in the 19th-cen-
tury Hungary. Its significant representa-
tives were, for example, the orpheums in
the capital, Budapest (as the predeces-
sor of the Budapest Operetta Theater,
the so-called Somossy Orpheum since
1894). In addition to these, the National
Theater (the former Hungarian Theater
of Pest between 1837-1840), the Peo-
ple's Theater (since 1875), and the Hun-
garian State Opera (since 1884) offered
such performances. A significant part of
the architecturally excellent buildings is

attributed to the famous Viennese archi-
tects, Fellner and Helmer, but Miklós
Ybl's Opera House design is also out-
standing. You can get to know them also
during theatre-building walks. By the
20th and 21st century, the musical genre
appeared more widely also in the reper-
toire of prose theaters, also in the coun-
tryside, as well as in open-air facilities.

In addition to the characteristics of the
three theater genres richly interwoven
with music, this study also aims to pres-
ent the spiritual/intellectual/mental rec-
reational effects, since attending these
kinds of productions can also create ex-
perience and a state close-to-flow.

Keywords: mental recreation, leisure,
music, theater

BEVEZETÉS

A színház, mint szórakoztató rekreációs pro-
gram Fritz (2019) rendszertanában a kulturális
főcsoport szellemi alcsoportjához, és a Társasági,
egyéni tevékenységeken belül az össze-
jövetelek alá is besorolható, gondoljunk csak a színház-
látogató baráti társaságokra, nem csak idős korban
(akik főként az operettek világát kedvelik).

Habár a Covid19-pandémia hatására újszerű
színtérenként megjelent és szélesebb körben is el-
terjedt vált az online színházi előadások meg-
tekintése (Gósi–Magyar, 2021), nagyobb élményt
képesek generálni az akár magántulajdonban,
akár közhasznú egyesületi formában működő

színházak a jelenléti fogyasztás formájában (Kas-
say, 2021).

A színházi kultúra, mint a lakossági rekreációs
mozgalom (Béki, 2015) szintere is értelmezhető,
hiszen széles tömegeket ér el az életkori sajátos-
ságoknak és a műfaji sokszínűségnek megfelelő
darabok által. Jellemző az identitásfaktor ténye-
ző (Faragó–Konczosné Szombathelyi, 2020) is a
színházi művek közvetítésében (Fischer–Lichte,
2001), amely a rekreáció egyik funkciójához is
köthető.

Az általában is megtapasztalható minősített
színházi élményeket a vacsoraszínházak a gasz-
tronómiai faktorialtal tovább fokozhatják (Patakiné
Bősze, 2020a).

Szerző / rovatvezető:
DR. MAGYAR MÁRTON
Egyetemi adjunktus
ELTE Egészségfejlesztési
és Sporttudományi Intézet
1117 Budapest, Prielle Kornélia
út 47-49. IT Campus
F épület, 3. emelet
magyar.marton@ppk.elte.hu
Kutatási terület: animáció,
turizmus, szellemi rekreáció,
szakmai terciér oktatás
Fotó: Hátori Zsófia

Szerző:
DR. GÓSI ZSUZSANNA
Habilitált egyetemi docens,
intézetigazgató–helyettes
ELTE Egészségfejlesztési
és Sporttudományi Intézet
1117 Budapest, Prielle Kornélia
út 47-49. IT Campus
F épület, 3. emelet
gosi.zsuzsanna@ppk.elte.hu
Kutatási terület: sportgazdaság-
tan, sportfinanszírozás, rekreáció
Fotó: Böröcz István

A színházi városi séták, vagy a sé-taszínház, amelynek során megeleve-nedik egy-egy előadás (Sétapálca Kft., 2023), az innovatív, alternatív, életmi-nőséget javító rekreációs programok példáit jelentik, amelyek potenciális lehetőségét biztosítanak az újszerű ki-kapcsolódásnak, bár értéktartalmuk eltérő lehet (Patakiné Bószé, 2020b) a hagyományos színterekhez képest.

A zenés színház a dalokat, párbeszéd-eket, művészi kifejezéseket és a tán-cot ötvöző színházi stílus, amely a kü-lönböző korok társadalmi és politikai vetületét is jelentheti (Pérez-Aldeguer, 2013). Számos változata kialakult nap-jainkra, a három legjellemzőbb műfaj az opera, az operett és a musical. A „nyugati” típusú színház mellett pedig egyedi élményt közvetít a kínai opera, a gazdag színvilágú arcsminkek mel-lett a speciális karakterek megjelenítésével és az egyedi fegyverhasználattal is (Magyar, 2020).

MÓDSZEREK

A cikk források feldolgozásával ismerteti meg az olvasót a színházi kultúra néhány jellegzetes elemével. Célunk bemutatni a műfaji sokszínűség mellett a történetiségben rejlő érdekességeket, valamint személyes tapasztalatokon keresztül egy átfogó képet adni a vidéki és szabadtéri színtereken is elérhető változatos élmé-nyekről, amelyek leginkább jelenléti formájú előadások megtekintése köz-ben szerezhetőek meg.

EREDMÉNYEK

Zenés színházi műfajokról

Az **opera** szó eredete az „opera in musica” kifejezésre vezethető vissza, amelynek jelentése zenés mű, dalmű. Létezik komoly opera (opera seria), amely tragikus tárgyú, jellemzően mitológiai témákat dolgoz fel; vígopera (opera buffa) és a két műfajból létre-jött opera seria: a szomorú, tragikus elemeket is tartalmazó téma végül happy enddel zárul (Várnai, 1975).

Neves operaszerzemények között említhető az alábbiak, zárójelben a bemutató évszámával Eősze (1962) alapján. Az **olasz** mesterek közül ki-emelendő *Rossini*től A sevillei borbély (1816), *Puccini* Pillangókisasszonya, valamint *Verdi* számtalan műve, köz-tük például a *Traviata* (1853), illetve az *Aida* (1871). **Német** operaszerzők jelentős művei között említhetők *Mo-zart* művei (Figaro házassága, 1786,

vígopera; *Don Juan / Don Giovanni*, 1787, az operák operája; A varázsfu-vo-la, 1791, meseopera); valamint *Wag-ner*től A bolygó hollandi (1843) és A Nibelung gyűrűje című tetralógia. A **francia** operairodalomból kiemelésre érdemes például *Bizet*-től a *Carmen* (1875). A **magyar** nemzeti roman-tikus operák szerzői között *Erkel Fe-renc* a magyar nemzeti dalmű/opera megteremtőjeként is ismeretes. Híres szerzeménye például a 4-felvonásos Hunyadi László (1844), a 3-felvoná-sos Bánk bán és az 5-felvonásos Dózsa György (1867). *Bartók Béla* neves ope-rája A kékszakállú herceg vára (1911).

Újszerű példaként említhető az al-ternatív helyeken (például focipályán) játszódó opera, a klasszikus tánc mel-lett a modern tánc beolvasztása. Fon-tosak a bevezető beszélgetések és más technikák is, melyek felkészítik a kö-zönséget az előadásra. Közösségnevelő hatásúak az iskolai együttműködések körében az operába való „becsalogatá-sok” (Kondor, 2014; Sz. n., 2014).

Az életkori célcsoportok kitolása az idősebb kortól a fiatalabb felé vilá-gszinten is jellemző. Érdekességként említhető a New York-i Metropolitan Operában a 2018-ban kifejlesztett „Bambino” program, amely 10 elő-ádást tartalmaz, 40-perces operaelő-adásokkal, 6-18 hónapos korú babák számára (Cooper, 2018). Hazánkban említhető Csengery Dániel Holle anyó című 1-felvonásosa, amely a Művésze-tek Palotája 2020. évi zeneműpályáza-tán gyermekopera kategóriában díjat nyert alkotás (Müpa, 2023).

Modernkori újítás a feliratok beve-zetése is, amely először 1938-ban je-lent meg a Canadian Opera Company német szöveggel énekelt operája, az Elektra esetében angol nyelven. Ezek segítik a nézőt a darabban való eliga-zodásban (Csabai, 2018a). Magyar, angol és német feliratokkal találkozhatunk leggyakrabban az olasz mellett.

Az operák mellett a másik két jel-legzetes zenei színházi műfajt képvise-lő operettek és musicalek játssza is indokolt napjainkban a célközönség stabilizálásért.

Az **operett** – egyesek szerint – Mozarttól származó kifejezés, amely olyan zenés színpadi műfaj, amely terjedelemben és minőségben cse-kélyebb, mint egy opera: „kis opera”. Elsőként 1792-ben jelent meg egy pá-rizsi színpadon, mint könnyed, szóra-koztató stílusú zenével átszótt vidám,

kissé erotikus vagy szatirikus színpadi mű (Rátonyi, 1984). Gál és Somogyi (1960) az operett eredetét nemzeti színművekben látja, mint az olasz és a német daljáték, a francia opéra co-mique vidám műfaja, és az angol vá-sári daljáték gyönyörös áriáival.

Az operett műfaj megteremtését és mesteri címét a francia Jacques **Offenbach** (eredeti nevén Jacob Eberst, 1819–1880) nevéhez kötik, aki 102 operettet írt. A „varieték Rossini-je”ként nevezte el egy újságíró 1853-ban; Rossini pedig a „Champs Elysées Mozartja” nevet adta neki (Gál–Somogyi, 1960). Neves alkotásainak egyike a *Kékszakáll*, amelynek történetét már többféleképpen feldolgozták. Az Ope-rettszínházban 2018-ban mutatták be a Székely Kriszta rendezte változatot, az 1950-es évek amerikai vállalati vilá-gába áthelyezve a történetet, bemutatva a napjainkban is jelenlévő nárcisz-tikus, hatalomvágygal telt emberek vilá-gát (Csabai, 2018b), főszerepben egy szókimondó takarítónővel (Budapesti Operettszínház, 2018).

A bécsi operett atyjaként a bel-ga-olasz családi gyökerekkel rendel-kező Franz von Suppé karnagyot (1819 – 1895) említik (Németh, 2002). Az operett azonban később a másik ope-rett-fővárosként nevezett Budapes-ten is megjelent és elterjedt. A neves magyar operettvonalon említhető a kezdetekből **Huszka Jenő** Bob her-cege (1902, Népszínház). Az 1905-ben Bécsben, majd 1906-ban Budapesten is bemutatott Lehár-féle *Víg özvegy* operett világhírért hozta el. A Vígszínház korre-petitoraként is ismert **Kálmán Imre** első operettjeként a *Tatárjárás*t mutat-ták be 1908-ban a Vígszínházban (Rá-tonyi, 1984).

A Brockhaus Riemann Zenei Lexi-kon (idézi Németh, 2002) szerint az operett: „*túlnyomórészt vidám alap-hangú színpadi darab, prózai pár-beszédekkel, énekkel és táncsal.* A jelenetek sora a korszakban éppen divatos táncokkal éri el a tetőpontját, amelyek az operett zenéjének lényegi elemei.”

A klasszikus (európai) operett struktúrája 3-felvonásos. A második felvonásban kialakult bonyodalm a nagy fináléban oldódik meg (Schmidt-Joos, 1970). Napjainkban gyakran ta-lálkozunk azzal, hogy a 2-3. felvonás egy finálérészben jelenik meg a színpadon, nincs közöttük nagy szünet, ami-kor a közönség elhagyja a nézőteret.

Az operett az operához képest kiégszült a táncoskomikus – szubrett vonallal; központi témája az örült szerelem (Hungarikum Bizottság, 2013). Tehát az operettek jellemző szereplőgárdája: a primadonna (gyakran úri-kisasszony), a bonviván (szívtipró úriember, a primadonna szerelme), a szubrett (szókimondó szobalány, társalkodónő) és a táncoskomikus, aki a szubrett párja, többnyire ügyeskedő inas (Katona, 2018).

Az operett aranykora a 19-20. század fordulóján tetőzött, ezüstkora az I. világháború végéig tartott, továbbélésének egy formája az amerikai musicalben fedezhető fel (Katona, 2018).

Az operett a 2013. év óta szerepel a hungarikumok listáján (MNHSZ, 2013).

A **'musical'** a színházi műfaj mellett a zenés és/vagy táncos és/vagy énekes filmeket is jelenti. A két műfaj szoros kapcsolatban áll egymással, s egymásból is készültek különböző feldolgozások. Itt sem lehet egyértelmű igazságot állítani: mi volt előbb a zenés film, vagy a zenés színházi műfaj, hiszen például a Shaw: Pygmalion című művéből előbb készült színházi produkció (1956), majd zenés musical film (1964) 'My Fair Lady' címmel; viszont például a Fame / Hírnév előbb jelent meg filmként (1980), és csak 8 évvel később debütált a floridai Miami-ban színházi darabként.

A másik paradoxon a **rockopera** és a musical átfedése/összekapcsolódása. A 'Jézus Krisztus Szupersztár' mindkét műfaji meghatározásban olvasható, bár Simon (1986) szerint a műfaj egyértelműen rockoperaként volt hirdetve a Rock Színház 1986. évi hazai ősbemutatóján.

Létezik a 'rockopera' mellett a **'rockmusical'** kifejezés is. Csepelyi (2017) előbbire példaként hozza az István, a királyt, amelyben dalok és recitativók (az operákból ismert kifejezés jelentése: hangszerkíséretes énekbeszéd)találhatók; míg a rock-musical műfajába sorolt Sakk vagy a Rocky Horror Picture Show dalokat és prózai részeket is tartalmaz. A műfaji sokszínűsége és a kifejezések többfélétségére utal a 'rapopera' (Hamilton, amelyben a recitativók és a dalok is rap szövegek) vagy 'hip-hopera' (Carmen, 2003) is (Csepelyi, 2017), illetve a 'musicaloperák', 'popettek', 'gospel-operák' és a 'balett-musicalok' (Miklós, 2002).

Az amerikai musical aranykora az 1924-1956 közötti időszak, a Broadway nagy színházaiban bemutatott darabokkal. Kiemelhető a jazz alapokra építő George Gershwin (pl. Porgy és Bess, 1935), Richard Rodgers (pl. Carousel/Körhinta – 1945), Frederic Loewe (My Fair Lady, 1956), vagy Kurt Weill munkássága. 1957-től, a West Side Story bemutatójával egy újabb korszak köszöntött be, a zenék, táncok, dalszövegek és a dramaturgia minőségi változásával. Bob Fosse (pl. 1972-ben az általa rendezett Liza Minelli-féle Cabaret zenés film, 1975-ben a Broadway-siker Chicago musical) mellett kiemelendő Oscar Hammerstein és Richard Rodgers művei (The Sound of Music / A muzsika hangja, 1959, amelyet az 1965-ben bemutatott zenés film tett még híresebbé) és mint „importmusical” az Angliában alkotott Oliver! (1960 New Theater, London, 1963 Imperial Színház, Broadway) (Miklós, 2002).

vel 1961-ben az Egy szerelem három éjszakája című művet mutatták be (Gajdó, 2007). Ezek után lendületesen fejlődött a musical Magyarországon (Miklós, 2002). 1969-ben a West Side Story színrevitelével létjogot nyert hazánkban is a musical (Gajdó, 2007).

1982. október 7-én a Broadway-n, majd 1983. május 25-én a Madách Színházban volt a premierje a Macskák című Webber-Rice musicalnek. Egyedülálló módon a budapesti produkció számára engedélyezték az „élő” zenekar elhagyását és az előadásszám igazítását a repertoár-színházi körülményekhez. A helyszín is eltérő volt: az eredeti londoni koszlott hátsó udvar helyett Budapesten egy színház lomtárként használt padlásán játszódik a darab (Miklós, 2002). Szirtes Tamás, rendező ún. non-replica játsszási jogot kapott Andrew Lloyd Webbertől, amely engedélyezte a Madách Színház számára az egyedi koncepciót (Bárdos–Rényi, 2014). (1. ábra)

1. ábra: Macskák musical a Madách Színházban / Image 1: Cats musical at the Madách Theatre

Forrás/Source: MTI / Kultúra.hu (2021) A Macskák 1500. előadásával nyitja meg évadát a Madách Színház. From: <https://kultura.hu/a-macskak-1500-eloadasaval-nyitja-meg-evadat-a-madach-szinhaz/>

Amerika mellett az angliai West End minden idők legfontosabb európai bázisa (Miklós, 2002). Hazánkban 1958/59-ben Szinetár Miklós úgy gondolta, az Operettszínházban musicalt lehetne alkotni, mint a kor lüktetését visszaadó, legkorszerűbb színházi műfajú művet. 1960-ban alakult meg a musical első hazai műhelye, a Petőfi Színház, az Operettszínházzal egy szervezeti keretben működő Thália Színházban, a Nagymező utcában. A nyitóelőadás Brecht-Weill alkotása, a Koldusopera volt (Miklós, 2002). Első magyar musicalként Ránki György zenéjével és Vas István dalszövegei-

A Brockhaus Riemann Zenei Lexikon (idézi Németh, 2002) szerint az operetthez hasonlító műfajként így határozható meg a musical: „A musical jellemző vonása az **egzotikus vagy történelmi téma** (középpontjában **szerelemi történettel**), romantikus-szentimentális dallamvilág, az európai operett hagyományainak megfelelő hangszerelés. Többnyire amerikai, gyakran **nagyvárosi témájú, szatirikus vagy parodisztikus** hangvételű, dallamai pregnánsak, a modern amerikai szórakoztató zene és **jazz eszközeit használja.**”

A musicalek az éppen aktuális zenei és tánc irányzatokat olvasztják bele a darabra: az 1960-1970-es években a rock és az 1980-as években a pop zene (Csepelyi, 2017), ám megjelenik a folk és az etno-tánc, a sztepp, a kánkán, a diszkó-tánc és a populáris zenei irányzatok (ragtime, dixie, country, blues, rock, soul, funky, raggee, diszkó, techno, rap) is (Miklós, 2002).

Összefoglalóan a musical **prózáat, dalt és táncot** különböző arányban felhasználó zenés színházi műfaj (Miklós, 2002). Míg a musical besorolású színdarabok közönségét az 1960-as években a Broadway jegyárait megfizetni képes (magas társadalmi rangú) személyekkel azonosította például Székely (1963) is, addig az 1990-es évek elején Kocsák Tibor musical zeneszerzőnk a „huszadik század népszínházaként” említi a musicalt (Niedzielsky, 1992).

A musicalek történetét nem csak happy end (boldog befejezés) jellemzi, hiszen elég magas arányban jelentek/jelennek meg szomorú, tragikus végű darabok is (Székely, 1963).

A musicalek gyakran egy már meglévő **irodalmi művet** dolgoznak fel (Hont, 1969). Például a *West Side Story* Shakespeare Rómeó és Júlia történetét modernizálta. Victor Hugo azonos című regénye alapján született meg a *Les Misérables / A nyomorultak*, amelynek különlegességét is jelenti, hogy a párizsi Sportpalotában volt az ősbemutatója (Böhm–Simon, 1987). Daphne du Maurier A Manderley-ház asszonya című regénye ihlette a *Rebecca* című musicalt (Papp, 2010). Folytathatnánk még hosszasan ezt a sort.

A **popslágeren alapuló musicalek** között említhető az ABBA-slágereken alapuló *Mamma Mia!* musical (Miklós, 2002). Szirtes Tamás rendezésében (non-replica előadásként) 2014-ben mutatták be a Madách Színházban. Az 1996. évi londoni változatban kevés tánc volt, ám Tihanyi Ákos, koreográfus korszerű táncstílusként street és hip-hop elemeket épített be a darabba (Bárdos–Rényi, 2014).

Rajzfilmen alapuló musical *A szépség és a szörnyeteg* vagy az *Oroszlánkirály*, amely utóbbi darab egyik slágere, Elton John és Tim Rice szerzeménye, a „Can You Feel The Love Tonight?” Oscar-díjat is kapott (Miklós, 2002).

Történelmi témájú musicaleket Magyarországon is bemutattak

2. ábra: A Kőszívű musical a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon 2022 júniusában / Image 2: The Heartless musical on the Margitsziget Open Air Stage in June 2022

Forrás/Source: Musical Noked Produkció (2023) Média: Ősbemutató – Margitszigeti Szabadtéri Színpad, 2022. június 17-18. From: <https://koszivumusical.hu/hu/tartalom/media>

már. Ide tartozik például az *István, a király* (1983), az *Elisabeth*, vagy a *Mozart!* is. Új, kortárs hazai musicalként pedig említhető a Madách Színház *Tizenötödik* című, 2022-ben debütált musicalje, amely rap és slam poetry stílussal ötvözve mutatja be az 1848-as szabadságharc fiatal hőseinek történetét (Vass, 2022). A magyarság-érzet megerősítését szolgáló kortárs hazai musicalek sorában kiemeljük még a *Puskás, a musical* és a *Kőszívű – A Baradlay-legenda* című műveket, Sente Vajk rendezésében (Farkas, 2022). **(2. ábra)**

Zenés színházi rekreációs hatások és élmények

A közgazdaságtanból ismert fogalom alapján bevezetjük a **kulturális multiplikátor hatást**, azaz kulturális termékek fogyasztása további kulturális javak fogyasztását generálhatja, megfelelő szolgáltatásminőség és vevő/fogyasztói elégedettség esetén. A színházi multiplikátor hatás megjelenhet a hétköznapi kultúrafogyasztásban és a színházi turizmusban is, további kultúrafogyasztást és ezáltal szolgáltatásbevétele-növekedést gerjesztve a szektorban.

Színházi multiplikátor hatás az alábbi területeken jelenhet meg:

- még egyszer vagy többször megnézni, egyedül;
- még egyszer vagy többször megnézni, társal/társakkal;
- elolvasni, megtekinteni, illetve

meghallgatni a zenés színházi előadás alapját jelentő irodalmi, színházi vagy zenei művet;

- megvásárolni a kapcsolódó termékeket (pl. CD vagy videófelvétel a darabról, emblémázott póló, kulcstartó vagy egyéb merchandising termék);
- meglátogatni a zeneszerző / alkotó szülő- vagy lakóházát, múzeumát;
- elutazni abba az országba, ahol játszódik a darab, meglátogatni a műben szereplő esetleg ma is még álló épületeket;
- megnézni más, akár külföldi színházak feldolgozásában is ugyanazt a darabot, illetve az adott szerző más műveit.

A színházi rekreációs és edukációs hatások megélését számos élményelem elősegítheti. A vizuális élmények között megemlíthetjük például a *projektoros kivetítéseket*, amelyek segíthetnek akár (új) helyszínt, kiegészítő információt, vagy akár egy már színpadra lépni nem tudó karaktert is megjeleníteni; a *forgószínpadot*; vagy a *függönyt* és a *falakat*, amelyeket a színházi szakemberek jelenetek kiemelésére, vagy éppen eltakarására, esetlegesen új színpadkép berendezésekor alkalmaznak.

A színpad feletti *idegen nyelvi felirat* azon túl, hogy a nem anyanyelvi nézők számára követhetővé teszi az eseményeket, nyelvgyakorlásra, illetve új szavak tanulására is felhasználható.

A *nyitott zenekari árok* lehetővé teszi az emeleten elhelyezkedő néző számára az élőzenét biztosító zenészek hangszereinek megismerését.

A fanatikus, színház iránt kifejezetten nagy érdeklődést mutató nézők számára – oldalülésből a földszinten vagy az emelet első sorában – olyan *kulisszatitkok* is megfigyelhetők az előadás megtekintése során, mint a következő jelenetre történő színészi beállások, eszközök, kellékek vagy díszlet bekészítése, illetve a nagyszínházakban az élőzenekart és az énekeseket is irányító karmestert mutató képernyőt is láthatják bizonyos szögből.

A földszinti első sorokból látható jól a színészek mimikája.

A nézőtér bármely részéről hallani azonban az előadás során alkalmazott zenét, amely ütemes *mozgásra készítheti* a nézőt, egy-egy ismert dal esetén a *dalszöveget felismerve* a néző esetleg magában dúdolhatja azt. Vagy ha kifejezetten megtetszik neki egy dal, akár megkeresi annak szövegét, más feldolgozását is, illetve némely előadásokból 1-1 dal(lam) megragadhat a nézők emlékezetében, dúdolják/éneklik, hallgatják később is.

Akárcsak a prózai, a zenés színházi produkció is képes a *korábban olvasott mű* jobb elképzelésére, amennyiben irodalmi adaptációról beszélünk. Bár ahogyan egy filmfeldolgozás esetében is, bizonyos esetekben kevesebbet, más esetekben többet mutat a cselekményből, mint amit a néző korábban elképzelt az olvasás során.

A színészi megjelenítés *emlékképeket* idézhet elő a nézőben, akár egy korábbi, azonos vagy más társulat által megvalósított előadásról, vagy a néző egy saját élethelyzetéhez is kapcsolhatja. Bele is képzelheti magát a néző egy, a színpadkép által megjelenített szituációba.

A tetszés jele a *taps és az ujjongás*. Ennek kifejezése esetén a néző a jóllétét, elégedettségét fejezi ki. Állótaps, hangorkán és ováció a kifejezetten jól sikerült darabok esetén velejárója.

A (zenés) színházba járás is válhat egyéni, akár csoportos *hobbivá* (ld. baráti színházjáró klubok). Ilyen esetben a korábbi hatások sorozatos, rendszeres átélésére törekvő emberek adott műfaj, színház vagy színész kedvéért látogatnak el a kulturális intézménybe. Ez gyakran bérletvásárlást eredményez, s ezzel már lélekben is előre felkészítheti magát az adott néző a korábban kapott élmények újbóli áté-

lésére. A rajongó színházi látogató az adott színpadi műfaj képviselőit (nem csak az előadásokat, hanem a színészeket is) ismeri, közönségtalálkozókra is eljár, kívülről tudja neves betétdalok szövegét és ritmikáját.

A kifejezetten fanatikusok képesek akár más településre vagy országba is követni a kedvenc színészüket vagy színtársulatukat. Így olyan kötődés alakulhat ki a műfaj, a színész(ek) vagy a társulat(ok) iránt, mint amilyen a sportok világában gyakrabban megfigyelhető. Ezzel a *színházi turizmus* is kialakul.

Egy-egy színházi előadás megtekintése után közvetlenül, illetve még napokig is képesek *beszélni* a nézők a darabról, hiszen kérdéseket vet fel bennük, vagy a tetszésüket kívívó elemek kapcsán kíváncsiak mások véleményét is megismerni, ezáltal akár a saját értékítéletük megerősítését (vagy megcáfolását) is elérhetik. Ezek a beszélgetések 'small talk' formájában már a szünetben is megvalósulnak, a

helyiségeket (pl. jelmeztár, öltözők, rendezői szoba), akár az előadás előtt vagy után. Az élő vagy online beszélgetések az előadókkal és a stábbal megismertetik a résztvevőkkel az előadás készítésének egyes részleteit, valamint a színdarabok jobb megértését.

További élményeket generálhat a sajátos helyszín is. Ezek egyikeként említhetők a barlangok, amelyek száma hazánkban több mint 4.000, ám turisztikai és rekreációs kihasználtságuk csak kisebb arányban jelenik meg (Béki–Metzger, 2014). Közülük színházi rekreáció céljából kiemelendő a Fertőrákosi barlangszínház (3. ábra). Ám például a vízpart is felhasználható természeti színházi élmény kialakítására, amelyre kiváló példa a Szarvasi Vízisínház. A természeti környezetben megtekintett színházi előadás továbbá olyan élményeket teremt a néző számára, mint például az érzékszervi hatások: a lemenő nap egyedi látványa, csillaghullás, a természet hangjai,

3. ábra: A fertőrákosi barlangszínház / Image 3: Fertőrákos cave theater
Forrás/Source: CÉH Tervező, Beruházó és Fejlesztő zRt. (2023) Fertőrákos barlangszínház turisztikai célú fejlesztése. From: <https://ceh.hu/hu/projects/fertorakos-barlangszinhaz-turisztikai-celu-fejlesztese>

dalokról, a hangzásról, akusztikáról, jelmezekről stb.

A zenés színházak is ma már *kiegészítő szolgáltatásokat* is kínálnak az élmény komplexebb megélése érdekében. A vezetett színházbejáró séták során betekintést nyerhetünk a kulisszák mögé, megismerhetjük a speciális színházi háttérfunkciókat,

az időjárás elemek (napsugár, szellő) érintése stb. (Magyar, 2016).

MEGBESZÉLÉS

A fentiek alapján megállapítható, hogy a zenés színház is képes flow-közel állapotba hozni a nézőket, akár épített, akár természeti környezetben.

A zenés színpadi művek, így a musicelek is – mint a fentiek alapján látszódik –, számos témát, napjainkhoz közelebb álló témákat is feldolgoznak. Emellett a történelem vagy az irodalom tananyagot is ki tudják egészíteni, segíthetnek azt feldolgozni, elősegítve azok rekreációs, szórakoztató, élményteliségi feldolgozását. Tanórán kívüli zenés színházi program gyakran a produkciók diákok általi színre vitelében, bemutatásában jelentkezik (Pérez-Aldeguer, 2013), ám akár a felsőoktatásban is élménykursusként jelenhet meg az előadások közös megtekintése, majd meghatározott szempontok szerinti elemzése. Mindkét terület a résztvevők önbizalmát és társaikba vetett bizalmát emelheti, barátságok kötését és megerősítését eredményezheti (Boyes, 2003 idézi Pérez-Aldeguer, 2013), a rekreáció szociális hatásaként.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bárdos, A., Rényi, Á. (2014) A Fantom-tól a Mamma Mia!-ig – A Madách Színház titkai. XXI. Század Kiadó, Budapest
- Béki, P. (2016) Rekreáció-menedzsment. Campus Kiadó. Debrecen
- Béki, P., Metzger, J. (2014) Caves as Touristic Attractions in Hungary: Adventure, Health, Culture, Ecotourism. In: Kajos, A., Marton, G., Prisztóka, Gy., Wilhelm, M. (Eds.) Compass to health: 1st International Conference on Leisure, Recreation and Tourism – Book of Abstracts. Pécs: PTE TTK Sporttudományi és Testnevelési Intézet. 14. o.
- Böhm, Gy., Simon, E. (1987) Les Misérables / A nyomorultak musical (Rock Színház). Typorg, Budapest
- Budapesti Operettszínház (2018) Jacques Offenbach: Kékszakáll. From: http://www.operett.hu/index.php?inc=repertoar_mutat&rid=225&evadId=14
- Cooper, M. (2018) Operagoers So Young, the Met Adds Changing Tables and Stroller Parking. From: <https://www.nytimes.com/2018/03/29/arts/music/met-operabambino-babies.html>
- Csabai, M. (2018a) 35 éve nézünk operát felirattal. From: <https://fidelio.hu/zenes-szinhaz/35-eve-nezunk-operat-felirat-tal-1513.html>
- Csabai, M. (2018b) Más érdekel egy férfi, mint egy női rendezőt. From: <https://fidelio.hu/zenes-szinhaz/mas-erdekel-egy-ferfi-mint-egy-noi-rendezot-2428.html>
- Csepelyi, A. (2017) Műfaj, ami nincs is: a musical-sztori. Recorder. 2017. 1. 12–13. From: http://epa.oszk.hu/03200/03266/00001/pdf/EPA03266_recorder_2017_01-02_012-013.pdf
- Eősz, L. (1962) Az opera útja. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest
- Faragó, B., Konczosné Szombathelyi, M. (2020) A területi tőke identitás faktorának erősítése a sportolói identitás által. Multidiszciplináris Kihívások, Sokszínű Válaszok. 3. 2. 59–76. o. DOI: 10.33565/MKSV.2020.02.04
- Farkas, A. (2022) Itt a Kőszívű musical – Sente Vajk a magyar történelmi produkciók fontosságáról a Mandinernek. From: https://mandiner.hu/cikk/20221008_sente_vajk_koszivu_musical_petofi_film
- Fischer-Lichte, E. (2001) A dráma története. Jelenkor, Pécs
- Fritz, P. (2019): A szellemi rekreáció felosztása, rendszertani megközelítése. In: Fritz, P. (szerk.): Alapfogalmak és jelentéseik a rekreáció területén. Rekreáció mindenkinek III. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 39–41. o.
- Gajdó, T. (2007) Jelentős korszakok – emlékeztető pillanatok. A magyar színházművészet fontosabb törekvései az 1970-es évektől 1989-ig. In: Gajdó, T. (szerk.) Színház és politika. Színháztörténeti Tanulmányok, 1949-1989. (Színháztudományi szemle 37.) Budapest: Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet, 307–346. o.
- Gál, Gy. S., Somogyi, V. (1960) Operettek könyve - Az operett regényes története. Zeneműkiadó, Budapest
- Gara, M. (2018) Jön-e velem nagyság Shymmit járni? Táncművészet. 46. 1. 33–35. o.
- Gósi, Zs. – Magyar, M. (2021) Színházi élmények 2020-ban? – „Vírus színház” Magyarországon. RECREATION. 11. 1. 24–26. o. DOI: 10.21486/recreation.2021.11.1.4
- Hont, F. (1969) Színházi kislexikon. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- Hungarikum Bizottság (2013) Magyar operett. From: <http://www.hungarikum.hu/hu/magyar-operett>
- Kassay, L. (2021) A Covid-kihívásra paradigmaváltások sora lesz a válasz? In: Gósi, Zs., Boros, Sz., Magyar, M. (szerk.) Sport a Covid-19 pandémia árnyékában: Tanulmányok a sporttudomány témaköréből. Budapest: Akadémiai Kiadó, 110–134. o. DOI: 10.1556/9789634546610
- Katona, J. (2018) Az operett világa. Játéktér. 7. 4. 31–40. o.
- Kondor, K. (2014) Az opera múltja és jövője – Nemzetközi konferencia az Erkel Színházban. From: <http://operavilag.net/kiemelt/az-opera-multja-es-jovoje/>
- Magyar, M. (2016) Szabadtéri kulturális programok rekreációs szerepe. RECREATION. 6. 3. 32–34. o.
- Magyar, M. (2020) Oroszlánok, sárkányok, zene és fegyverek – a kínai előadó-művészet sokszínűsége. RECREATION. 10. 3. 36–38. DOI: 10.21486/recreation.2020.10.3.4
- Miklós, T. (2002) Musical! – Egy műfaj és egy szerelem története. Novella Könyvkiadó, Budapest
- MNHSZ / Magyar Nemzeti Értékek és Hungarikumok Szövetsége (2013) Őt új taggal bővült a Hungarikumok Gyűjteménye és a Magyar Értéktár. From: <http://www.mnhsz.com/hirek/ot-uj-taggal-bovult-a-hungarikumok-gyujtemenye-es-a-magyar-ertektar>
- Müpa (2023) Csengery Dániel: Holle anyó. From: https://mupa.hu/program/csaladi-es-ifjusagi-programok/csendery-daniel-holle-anyo-2023-09-30_11-00-fesztivalszinhaz
- Németh, A. (2002) A magyar operett története. Anno Kiadó, Budapest
- Niedzielsky, K. (1992) Vikidál jássza Valkayt – Mórircz Virág: „Mintha az apám írta volna”. Békés Megyei Hírlap. 47. 111. 4. o.
- Papp, T. (2010) Rebecca-premier az Operettszínházban. From: <https://fidelio.hu/zenes-szinhaz/2010/02/11/rebecca-premier-az-operettszinhazban/>
- Patakiné Bősze, J. (2020a) Az alternatívák keresése a rekreációban, avagy a fizikai és a nem-mozgásos dominanciájú rekreáció megújulása a 21. században. Magyar Sporttudományi Szemle, 21, 85(3), 76. o.
- Patakiné Bősze, J. (2020b) Az alternatívák keresése a rekreációban, avagy az életminőség feltételcsoportjai a 21. században. In: Gósi, Zs.; Bárdos, Gy.; Magyar, M. (szerk.) Sokszínű rekreáció II.: Egészségmegőrzés – Életkorok – Képzés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 41-60. o.
- Pérez-Aldeguer, S. (2013) The musical theatre as a vehicle of learning: an educational innovation project at the university. Castellón: Publicacions de la Universitat Jaume I. DOI: 10.6035/Sapientia76
- Rátonyi, R. (1984) Operett I. Zeneműkiadó, Budapest
- Schmidt-Joos, S. (1970) Musical. Gondolat, Budapest
- Sétapálca Kft. (2023) Színház az egész város – Komédia egy felvonásban a Belvárosban. From: <https://imagine.hu/tura/szinhaz-az-egesz-varos-komedia-egy-felvonásban-a-belvárosban>
- Simon, E. (1986) Webber – Rice: Jézus Krisztus Szupersztár (Rock Színház). Typorg, Budapest
- Sz. n. (2014) Útkeresés – az operajátás múltja, jelene és jövője. Opera. 2014 november-december. 40–41. o.
- Székely, Gy. (1963) Színháztípusok leírása és elemzése (Színházi tanulmányok, 8.). Budapest: Színháztudományi Intézet
- Várnai, P. (1975) Operalexikon. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest
- Vass, K. (2022) A tizenötödik – Forradalmian új zenés színházi előadás a Madách Színházban. From: <https://szinhaz.online/a-tizenotodik-forradalmian-uj-zenes-szinhazi-eloadas-a-madach-szinhazban/>